

Verminderd ganzenbezoek in de winters van 2017/18 en 2018/19

Oude en jonge Dwergganzen.

Anjum, 6 februari 2012.

Foto: Marcel van Kammen

Lange tijd wezen de trends van overwinterende ganzen alleen omhoog. Na stabilisatie in de voorgaande seizoenen nam het totale ganzenbezoek in de winter van 2017/18 voor het eerst duidelijk af, zo zal te lezen zijn in het nieuwe watervogelrapport. Eerste resultaten uit het voorbije telseizoen 2018/19 lijken deze nieuwe trend te bevestigen.

Afname na stabilisatie

Het totale bezoek van ganzen aan Nederland nam in 2017/18 met bijna 10% af vergeleken met het gemiddelde van de voorgaande vijf seizoenen (figuur 1). Deze afname was het sterkst bij de echte overwinteraars: 50% minder Kleine Rietganzen, 25% minder Kolganzen en 19% minder Toendrarietganzen. Bij Brand- en Rotganzen waren de verschillen kleiner, Grauwe Gans (+5%) en vooral Grote Canadese Gans (+20%) en Nijlgans (+20%) waren talrijker.

Het lagere aantal Kolganzen en Toendrarietganzen leverde dus een belangrijke bijdrage aan de totale afname. Het seizoensmaximum was bij de laatste soort overigens 'normaal' (221.000), maar bij de Kolgans een stuk lager (780.000) dan we gewend waren. Ook het seizoensmaximum van alle soorten samen bleef met 1,88 miljoen in januari onder de ruim 2 miljoen van de laatste jaren. Het aantal Kleine Rietganzen dat Nederland aandoet is inmiddels zo ver gedaald dat dit op het totale ganzenbezoek weinig invloed heeft. Het seizoensmaximum van deze soort in 2017/18 omvatte met 7600 vogels net 10% van de totale flyway-populatie.

Ook minder ganzen in 2018/19

De telgegevens van het afgelopen seizoen

2018/19 zijn nog in bewerking. Een eerste indicatie, op basis van gebieden die de afgelopen seizoenen geteld zijn, wijst erop dat veel soorten opnieuw minder talrijk waren (figuur 2, inclusief zwanen). En net als een jaar eerder zijn het de eigen broedvogels die in de lift zitten, vooral Grote Canadese Gans en Nijlgans, in mindere mate ook Grauwe Gans (dat bij deze soorten juist de najaarsaantallen groot waren, kan duiden op verhoogde doortrek van noordelijke populaties). Bij de zwanen zien we iets vergelijkbaars: Knobbelzwanen in de plus en Wilde en vooral Kleine Zwaan in de min. De afname bij de Kleine Zwaan is, analoog aan die bij de Kleine Rietgans, al langer gaande en komt deels door het links laten liggen van de Nederlandse pleisterplaatsen.

Vertraagde aankomst in het najaar

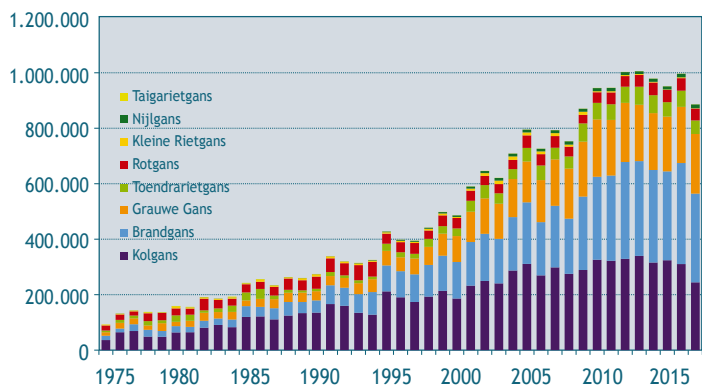
Een belangrijke oorzaak voor het afgenomen ganzenbezoek in 2017/18 was de late aankomst in het najaar en het ontbreken van grote aantallen in het eerste deel van het seizoen. Zo werden in oktober ruim de helft minder Toendrarietganzen geteld dan in voorgaande jaren, bij Kolgans zelfs driekwart. Bij de eerste soort waren de aantallen tijdens de midwintertelling terug op het gemiddelde niveau, maar bij Kolgans was dat pas in februari en maart het geval

(figuur 3). Als de koudeperiode in deze maanden de wegtrek niet zou hebben vertraagd, waren de aantallen ook in deze periode waarschijnlijk lager uitgekomen.

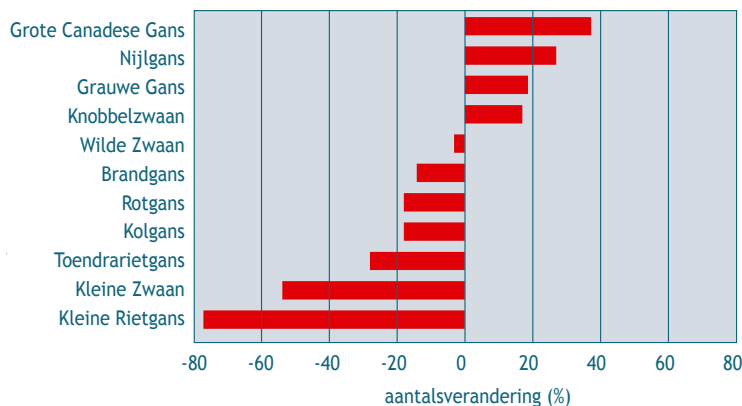
De start van telseizoen 2018/19 leek een herhaling van een jaar eerder. Opnieuw bleven de oktober-aantallen ver beneden verwachting, bij de 'noordelijke' soorten zelfs (ruim) driekwart lager dan gemiddeld. Anders dan een jaar eerder trok dat in november snel bij. December gaat waarschijnlijk zelfs de boeken in met een uitzonderlijk aantal Toendrarietganzen (280.000 of meer). Maar het zachte weer in december en de eerste helft van januari leidde ook tot vroege verplaatsingen naar Duitsland, zodat het aantal Toendrarietganzen en Kolganzen in de late winter relatief laag was. We verwachten dan ook dat het totale bezoek van ganzen aan Nederland (vergelijk figuur 1) opnieuw aan de lage kant was.

Tussenstop in het Oostzegebied

De late aankomst van Toendrarietgans en Kolgans in het najaar van 2017 en 2018 contrasteert met de al langer bestaande tendens om juist vroeger in het seizoen massaal te verschijnen. In het najaar van 2017 viel de trage aankomst van Kolganzen bij ons samen met ongewone aantallen in het Oostzegebied, met name in Finland

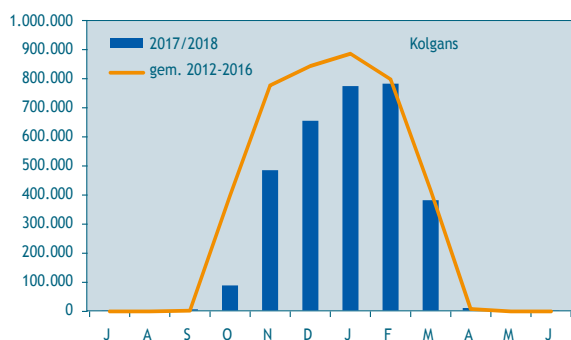
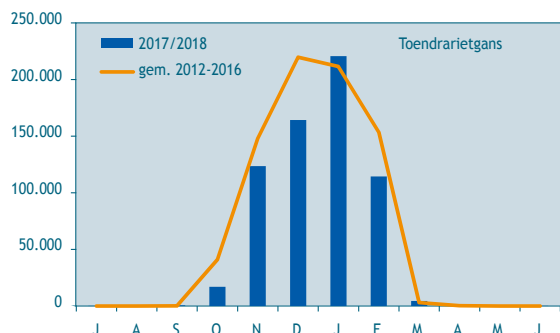
Figuur 1. Trend in seizoensgemiddelden sinds het seizoen 1975/76 (1975), weergegeven als optelsom van alle relevante soorten. De seizoensgemiddelden weerspiegelen de maandelijks aanwezige aantallen over het hele telseizoen (en dus niet het maximum dat op één moment aanwezig is).

Figuur 2. Ganzen- en zwanenbezoek in Nederland in 2018/19. Weergegeven is het gemiddelde van de afwijking in maandelijks aantallen in de periode oktober-maart tussen 2018/19 en de voorgaande vijf seizoenen. Het beeld is gebaseerd op voorlopige gegevens van in de laatste zes seizoenen getelde gebieden.

Veel Kleine Rietgans geven tegenwoordig de voorkeur aan Deense maïsackers boven Friese weiden. Idzega Fr, 9 november 2018.
Foto: Harvey van Diek

Figuur 3. Maandelijkse aantallen van Toendrarietgans en Kolgans in 2017/18 (balken) vergeleken met het gemiddelde van de voorgaande vijf seizoenen (lijn).

Kolganzen waren in de winter van 2018/19 soms pas in februari in gangbare aantallen aanwezig. Kekerdom Gld, 1 februari 2019.
Foto: Harvey van Diek

en de Baltische Staten. Normaliter wordt in deze regio in het najaar maar een handvol halsbandringen afgelezen, maar in oktober 2017 ging het om tientallen individuen. Gezenderde Kolganzen vertrekken tegenwoordig rond eind september uit de Noord-Russische toendra en vliegen dan vrijwel direct naar de winterkwartieren in onze omgeving, zonder tussenstop in het Oostzeegebied. Dat ze dat in 2017 wèl deden, kan samenhangen met een gunstige voedselsituatie: door overvloedige regenval waren veel landbouwpercelen nog niet voor de winter bewerkt en troffen de ganzen er een rijk aanbod aan oogstresten aan (J. Morkunas, Litouwen). Ganzen hebben dan wel de naam erg traditioneel te zijn, maar Kleine Rietganzen lieten al zien dat ze snel kunnen inspelen op veranderingen in het voedselaanbod en hun trekstrategie daarop aanpassen. Ze blijven tegenwoordig massaal in Denemarken om te foerageren op het toegenomen areaal maïspercelen.

Exodus van Grote Canadese Gans?

Watervogeltellingen en broedvogelcijfers (BMP) bevestigen dat de Grote Canadese Gans nog steeds in de lift zit. Bij deze soort doet zich eind mei en begin juni een opvallend fenomeen voor: noord- of oostwaarts vliegende groepen. Ze worden voor-

namelijk in de westelijke helft van het land opgepikt en het oostelijk Waddengebied (zie artikelen Berend Voslamber e.a. in De Grauwe Gors, pdf's op soortenpagina Grote Canadese Gans op sovon.nl). Veel ganzen passeren ook de (Duitse) Oost-Friese Waddeneilanden in oostelijke richting (ornitho.de).

Gezien de tijd van het jaar gaat het om ruitrek. Vogelaars in Noord-Nederland kennen dit fenomeen vooral van de Grauwe Ganzen die in de jaren tachtig en negentig vanuit het Oostzeegebied naar de Oostvaardersplassen kwamen om er de vleugelrui door te maken. Bij Canadese Ganzen lijkt nu het omgekeerde het geval, want recente informatie uit Denemarken wijst erop dat de vogels richting Zweden vliegen. Zweden kent zelf een grote populatie Grote Canadese Ganzen (met een eigen historie), en het heeft er alle schijn van dat vogels uit onze omgeving hiernaartoe gaan om er de vleugelrui door te maken. Het gaat vermoedelijk om duizenden vogels, met een toenemende trend. Verschillende door Berend Voslamber in Nederland van halsbanden voorziene exemplaren zijn in Zweden afgelezen. Samen met Deense collega's zal later dit jaar uitgebreider naar dit fenomeen worden gekeken.

● Kees Koffijberg

Grote Canadese Gans en Grauwe Gans zitten nog steeds in de lift. Cuijk, 16 februari 2019.
Foto: Harvey van Diek

